بررسی سنجش ظرفیت پذیرش گردشگری شهری و مدل سازی شهرهای گردشگری پایدار از بعد کالبدی (نمونه موردی منطقه ۱۲ تهران)

محمد شعبانی فرد: دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه تهران
احمد پوراحمد: استاد گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه تهران
علی حسینی: دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه تهران
مصطفی رشیدی: دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیای سیاسی دانشگاه تهران

چکیده:

در دهه های اخیر رشد و توسعه صنعت گردشگری و اتخاذ آن به عنوان یکی از فعالیت‌های عمده اقتصادی از طرف کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه، برنامه‌ریزان را بر آن داشته تا جهت توسعه فعالیت‌های گردشگری به دو مقوله مهم توجه نمایند: اول افزایش کیفیت تجربه گردشگری، دوم تلاش در جهت حفظ منافع جوامع میزبان. دور از ذهن نیست که دستیابی به این دو مهم تنها از طریق شناسایی، تعیین و ارتقاء ظرفیت پذیرش گردشگری در راستای توسعه پایدار این مقاصد گردشگری میسر می گردد. در این مطالعه هدف سنجش و ارتقاء ظرفیت پذیرش گردشگری در منطقه ۱۲ تهران در راستای توسعه پایدار گردشگری بوده، در این راستا تجزیه و تحلیل داده‌ها از طریق مدل اتحادیه جهانی حفاظت از محیط طبیعی در سه بعد فیزیکی، واقعی و موثر جهت سنجش ظرفیت پذیرش و کیفیت تجربه گردشگری انجام گرفت. نتیجه این تحقیق نشان می‌دهد که حجم گردشگران ورودی به این منطقه بیش از ظرفیت پذیرش بالفعل این منطقه از شهر می‌باشد و روند توسعه گردشگری در این منطقه با توجه به ظرفیت پذیرش تعیین شده شکلی ناپایدار دارد.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]

از این‌رو در انتهای این تحقیق پیشنهاداتی نیز جهت ارتقاء ظرفیت پذیرش در راستای توسعه پایدار گردشگری در این مقصد ارائه گردید.

کلید واژگان: **ظرفیت پذیرش گردشگری، توسعه پایدار، گردشگری پایدار.**

مقدمه:

برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای در جهت رسیدن به کمال مطلوب و نهایی خویش ـ که همان توسعه پایدار، ایجاد تعادل و توزیع همگن منابع و امکانات بوده ـ با علوم مختلفی از قبیل محیط زیست، اقتصاد، جامعه‌شناسی و... ارتباطی تنگاتنگ دارد. از جمله علومی که امروزه با برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای ارتباطی روزافزون یافته، گردشگری است. چرا که باتوجه به بالا رفتن فشارهای عصبی ناشی از آلودگی هوا، ترافیک، زندگی در خانه‌های کوچک و آپارتمانی و محلات شلوغ شهرهای بزرگ و همچنین بالا رفتن درآمد نسبی مردم ساکن در آنها، گرایش به گردشگری در مناطق ییلاقی خوش و آب و هوا برای گذراندن اوقات فراغت و افزایش داشته است و پیش بینی می‌شود رشد آن در سالهای آینده فزونی یابد.

در دهه های اخیر رشد و توسعه صنعت گردشگری و اتخاذ آن به عنوان یکی از فعالیت‌های عمده اقتصادی از طرف کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه و رقابت مقاصد عمده گردشگری در جهت جذب گردشگران، برنامه‌ریزان را بر آن داشته تا جهت افزایش درآمدهای حاصله از فعالیت‌های گردشگری به دو مقوله مهم توجه نمایند: اول افزایش رضایت گردشگران و ارتقای لذت و کیفیت تجربه گردشگری دوم تلاش در جهت حفظ منافع جوامع میزبان (Inskeep 1991: 15).

دور از ذهن نیست که دستیابی به این دو مهم تنها از طریق شناسایی، تعیین و ارتقاء ظرفیت پذیرش گردشگری این مقاصد میسر می‌گردد. زیرا توسعه فعالیت‌های گردشگری بیش از ظرفیت پذیرش این مقاصد، باعث کاهش کیفیت تجربه گردشگری و افول میزان رضایت جوامع میزبان و نارضایتی آنان از توسعه فعالیت‌های گردشگری می گردد. گردشگران نقاط مختلفی را به عنوان مقاصد گردشگری مورد توجه قرار می‌دهند،

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]

از مناطق بکر طبیعی تا سایت‌های تاریخی و فرهنگی تا نمایشگاه‌ها و فستیوال‌ها؛ و تمامی این مقاصد از محیط طبیعی ویژه و خاص خود برخوردار بوده و غالب آنها نیز از جمعیتی در حوزه نفوذ عملکردی و توزیعی خود برخوردارند که این دو محیط یعنی محیط طبیعی و انسانی این مقاصد متاثر از توسعه فعالیت‌های گردشگری خواهند بود. اگر شکل توسعه فعالیت‌های گردشگری ناپایدار بوده و منطبق با ظرفیت پذیرش محیطی و انسانی این مقاصد نباشد دیر یا زود این مقاصد با افول بازار گردشگری روبرو خواهند شد و گردشگری این مقاصد از رونق خواهد افتاد (طبیبیان و همکاران،۱۳۸۶، ۱۸).

گردشگران مقاصد مختلفی را جهت گذران فراغت و بازدید انتخاب می‌کنند. این مقاصد شامل مناطق سکونتگاهی و یا غیرمسکونی می‌گردند. مناطق غیرسکونتی مانند کوهها و قلل مرتفع، جنگل‌ها، دریاچه‌ها، مناطق ویژه زمین‌شناسی و... است که در صورت افزایش فعالیت‌های ناپایدار گردشگری ممکن است یکپارچگی محیطی این مقاصد دستخوش تغییراتی گشته و ظرفیت پذیرش گردشگری آنها از ابعاد اکولوژیکی کاهش یابد (Sun and Wash, 1998: 145).

نکته‌ای که در اینجا قابل ذکر است این بوده که ظرفیت پذیرش گردشگری این مقاصد تنها مربوط به ظرفیت اکولوژیکی منطقه است. اما امروزه یکی از مقاصد مهمی که در گردشگری مورد توجه قرار گرفته‌اند شهرها و روستاهای ییلاقی و خوش آب و هوا هستند که شکلی از توسعه گردشگری در ابعاد مختلف گردشگری طبیعت-گردی، فرهنگی و گردشگری ویژه در این نقاط در حال رخ دادن است و این مقاصد برخلاف سایر مقاصد گردشگری طبیعی از جمعیت انسانی برخوردار بوده و همین موضوع اهمیت ظرفیت پذیرش گردشگری را چندان می‌نماید (Hall and et al, 1999:327). اما نکته‌ای که در اینجا قابل ذکر است بی‌توجهی طرح‌های فرادست و کلان از قبیل طرح‌های جامع، هادی و تفصیلی این‌گونه نقاط به مواردی از قبیل اهمیت بروندادهای گردشگری و تاثیرات فعالیت‌های گردشگران بر محیط این گونه مقاصد، نحوه افزایش میزان رضایت گردشگران از تجربه گردشگری، افزایش حداکثر کارایی

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]

گردشگری منطبق با خواسته های اهالی و ساکنان بومی بوده و توجه صرف این‌گونه طرح‌ها به توسعه کالبدی این شهرها است. بایستی توجه داشت که در این نقاط نیز اگر گردشگری در راستای اهداف و برنامه‌های توسعه پایدار حرکت ننماید شکلی از توسعه بی‌برنامه گردشگری در این نقاط رخ خواهد داد که باعث تخریب محیط طبیعی و انسانی این شهرها و کاهش ظرفیت پذیرش این نقاط می گردد (Fernando,Yeamduan, Daniel,2003: 21). نمونه موردی این تحقیق منطقه ۱۲ تهران می باشد که با توجه به پیشینه تاریخی به عنوان ویترین تاریخی تهران و همچنین وجود جاذبه‌های متعدد از جمله بازار، ارگ تاریخی، بناها و ابنیه قاجاری و پهلوی و... مورد توجه گردشگران بسیاری در سطوح مختلف محلی، ملی و بین‌المللی قرار دارد. اما بنظر می‌رسد این مقصد مهم گردشگری نیز بمانند دیگر مقاصد پراهمیت گردشگری کشور، در طی دهه‌های اخیر بصورت نامدون و بدون برنامه رشد یافته و در صورتی که چنین روندی طی گردد در طی سالهای آتی با مشکلات عدیده‌ای مواجه گردد. همان طور که ذکر گردید از جمله مباحث بسیار مهم و کلیدی که امروزه در غالب مقاصد گردشگری مورد توجه اندیشمندان و برنامه ریزان قرار گرفته است توجه به ظرفیت پذیرش گردشگری در راستای توسعه پایدار در این مقاصد است که بایستی متناسب با ویژگی‌های محیطی، انسانی و حتی توان مدیریت گردشگری مقصد باشد (زاهدی ۱۳۸۲، ۹۱). از این رو در این نوشتار نیز جهت برداشتن گامی در راستای توسعه گردشگری پایدار در این شهر هدف محاسبه ظرفیت پذیرش گردشگری، سنجش پایداری توسعه گردشگری و ارتقاء توان ظرفیت پذیرش گردشگری می‌باشد.

در این پژوهش جهت دستیابی به نتایج فوق که مدل مفهومی تحقیق در پی دستیابی بدان می‌باشد. ابتدا با بررسی ادبیات موضوع و اسناد و تحقیقات مرتبط با موضوع یا محل تحقیق، یک پایه تئوریکی فراهم شد و با مشخص شدن ابعاد و شاخص های مربوط، چارچوب تحلیلی تحقیق هر چه بیشتر روشن شد. شکل ۱ مدل مفهومی تحقیق را نشان می دهد.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]

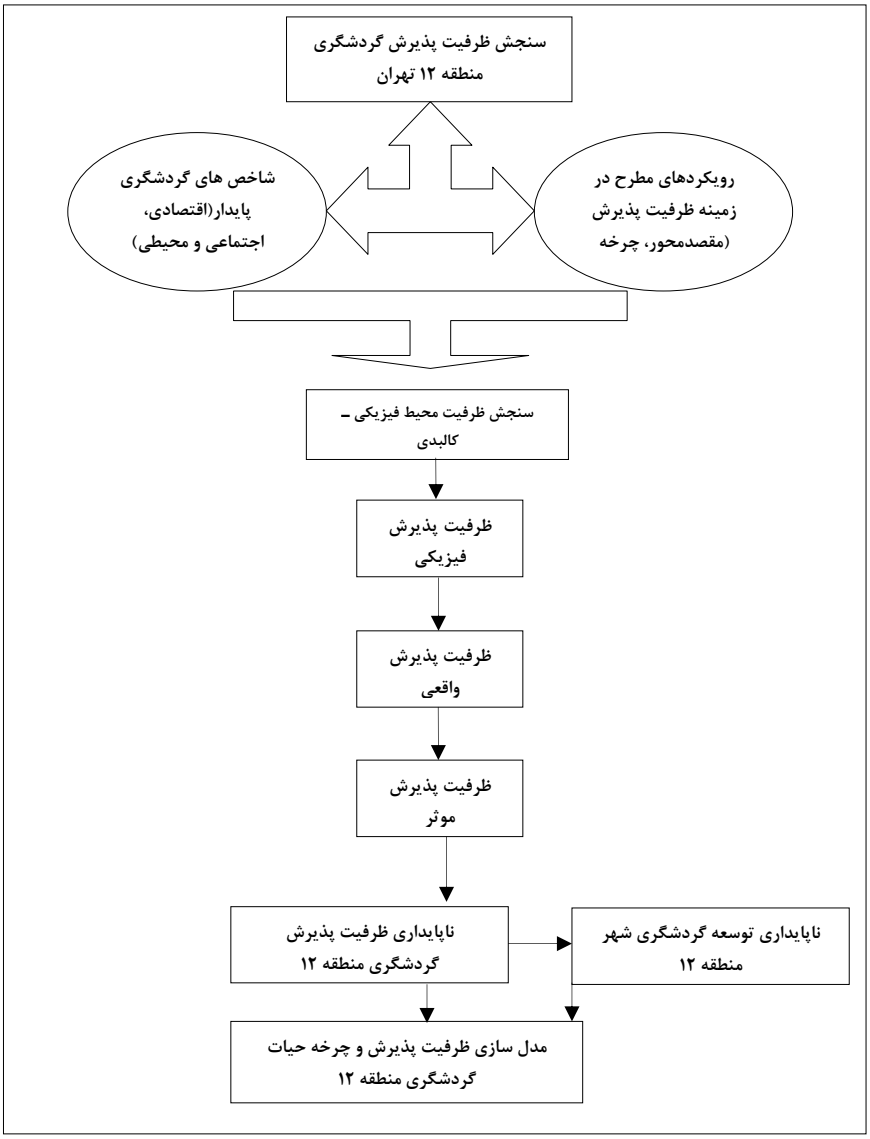

شکل شماره (۱) مدل مفهومی تحقیق(مآخذ: نویسندگان ۱۳۸۹)

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]

ظرفیت پذیرش

سازمان جهانی گردشگری ظرفیت پذیرش را چنین معرفی می کند «سطحی از استفاده بازدیدکنندگان در یک ناحیه که می توانند تجمع یابند» (Buckley, 1999: 706) علی رغم این ملاحظات بسیاری از نویسندگان موافقند که ظرفیت پذیرش اساسا یک جنبه اکولوژیکی است که رابطه بین جمعیت و محیط طبیعی را بیان می کند (Abernethy, 2001: 9) در این باره بوکلی (Buckley, 1999: 706) ظرفیت پذیرش گردشگری را چنین تعریف می کند «تعدادی از بازدیدکنندگان که هیچ گونه تخریب یا تغییر اکولوژیکی غیر قابل برگشت را برای یک اکوسیستم در درون یک ناحیه تولید نمی‌کند.

حداکثر سطح استفاده از تفرجگاه در قالب تعداد و فعالیت‌هایی که می تواند توسط یک ناحیه یا یک اکوسیستم ـ قبل از کاهش غیر قابل قبول یا برگشت ناپذیر در ارزش های اکولوژیکی ـ تحمل گردد» (Papageorgiou & Brotherton, 1999: 271).

منظور از ظرفیت پذیرش یک منطقه گردشگرپذیر، تعداد گردشگرانی است که آن منطقه می تواند در یک ظرف زمانی معین (روز، ماه، سال) بپذیرد. این ظرفیت به وسعت و توپوگرافی منطقه، نوع خاک، نحوه رفتار جانوری، میزان و کیفیت تسهیلات گردشگری موجود در منطقه بستگی دارد (زاهدی، ۱۳۸۲، ص ۹۹).

تعداد افراد استفاده کننده و مدت زمان استفاده که یک سایت تفریحی می تواند فراهم کند در هر سال بدون بوجود آمدن تخریب فیزیکی و زیست محیطی آن سایت به گونه ای که کیفیت تجربی آن سایت از دیدگاه گردشگران نیز کاهش نیابد (Baud-bovy 1977: 184).

مفاهیم و ویژگیهای ظرفیت پذیرش گردشگری

مفهوم ظرفیت پذیرش گردشگری در طی دهه‌های اخیر به یکی از موضوعات بسیار مهم در برنامه‌ریزی فضایی تبدیل شده است و مانند بسیاری از دیگر ابزارهای

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]

برنامه‌ریزی، وسیله‌ای است در جهت ارتقای کیفیت زندگی جوامع مقصد و ارتقای حس تجربه گردشگری گردشگران؛ دستیابی به این مهم ارتباطی تنگاتنگ با توسعه پایدار و ابزارهای دست‌یابی به آن دارد. پس ارتباط ظرفیت پذیرش مقاصد گردشگری و گردشگری پایدار را این گونه می‌توان تفسیر نمود که مفهوم ظرفیت پذیرش گردشگری در یک جمله کلی عبارت است از هر نوع شکلی از توسعه در داخل ظرفیت پذیرش اکوسیستم، که این همان معنای توسعه پایدار است که با مفهوم کلی توسعه پایدار ـ شکلی از توسعه که از اکوسیستمهای طبیعی به عنوان یک منبع تولید و مصرف استفاده نموده به گونه ای که بدون تغییر برای نسل بعد باقی بماند ـ همخوانی دارد. یا به عبارت دیگر توسعه در حد ظرفیت پذیرش محیط (Saveriades, 2000: 148).

هر منطقه توانایی محدودی در جذب گردشگر و رشته فعالیت‌های مربوط به آن را دارد که این محدودیت ها را غالبا با تکنیک ظرفیت پذیرش در چهارچوب نظریه توسعه پایدار گردشگری تعیین می کنند. اما قبل از هر چیز این نکته قابل ذکر است که ارایه تعریفی مشخص و قابل درک ازظرفیت پذیرش گردشگری TCC نیازمند بررسی آن به عنوان یک فرایند در درون فرایند برنامه ریزی توسعه گردشگری می باشد. این مقوله دارای دو فرایند موازی و تکمیلی است که می تواند یک چهارچوب کلی جهت راهنمای جوامع محلی، برنامه‌ریزان و تصمیم‌سازان باشد. برای این که بتوان از ظرفیت پذیرش به عنوان یک چارچوب مناسب استفاده کرد لازم است اولا ویژگی های طبیعی و اجتماعی منطقه مورد بررسی قرار گیرد معیارها و شاخصهایی برای هر یک در نظر گرفته شود و مشخص گردد که ظرفیت پذیرش در هر مورد چقدر است ثانیا مدیران و مسئولان بتوانند در موارد لزوم میزان دسترسی به مناطق مورد نظر را محدود کنند بدین معنا که از نظر قانونی اجازه ایجاد محدودیت را داشته باشند و از نظر امکانات مورد نیاز برای اعمال کنترل موثر در مضیقه نباشند به این ترتیب با توجه به ظرفیت پذیرش مناطق گردشگری می توان با برنامه ریزی صحیح از یک سو از امکانات این مناطق بهره گرفت و از سوی دیگر مانع وارد آمدن خسارات جبران ناپذیر بر خاک، آب، هوا، رفتار جانوری و گیاهی در این مناطق شد.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]

تعیین ظرفیت پذیرش، فاکتور مهمی برای طراحی تسهیلات گردشگری است. در صورتی که کیفیت محیط زیست انتظارات گردشگران را برآورده نکند آنها ممکن است الگوی مسافرت خود را تغییر دهند (Inskeep, 1987: 144).

ماتیسون و ول ظرفیت پذیرش را از ابعاد محیطی و تجربی با ارزیابی تاثیرات فیزیکی گردشگری بر روی یک مقصد تعیین کردند.(Mathieson and wall) 1982:184.

در واقع شاخص‌های گردشگری رابطه کلی گردشگری و محیط، تاثیر عوامل محیطی بر فعالیت گردشگری، تاثیر صنعت گردشگری بر روی محیط و واکنش مورد نیاز جهت ارتقاء و حفاظت وضعیت سیستم در جهت پایداری در مکان های مختلف گردشگری را فراهم می آورد. شاخص های ظرفیت پذیرش گردشگری به دنبال تشریح فشارها، آستانه ها، وضعیت سیستم و اثرات آن بر روی گردشگری می باشد. شکل شماره ۲ شمای کلی از رابطه بین شاخص های توسعه پایدار، شاخص های گردشگری پایدار و شاخص های TCC را نشان می دهد. که هر سه نوع شاخص رابطه متقابل و تنگاتنگی با هم دارند و در عین حال که باید به ارتباط بین آنها توجه نمود به طور مداوم در هر مرحله مورد ارزیابی و بازنگری در جهت نیل به توسعه گردشگری پایدار قرار می گیرند. بنابراین ظرفیت پذیرش، مبنایی است برای طرح ریزی نحوه بهره برداری از محل تفریحی که نسبتی از امکانات را برای مهیا کردن شرایط بهینه تفرجگاهی فراهم می آورد. در بیشتر مناطق ظرفیت پذیرش می تواند بدون وارد آوردن خساراتی توسط مدیریت محل تفریحی (زون بندی منطقه، محدودیت تعداد فعالیت ها، جانشین سازی و تعویض) با تهیه و تدارک امکانات نگهداری (مراکز بازدید، امکانات حمل و نقل عمومی و موزه ها) افزایش یابد (Coccossis H, Maxa A, 2002: 57).

همان گونه که در شکل شماره ۲ قابل مشاهده است چهارچوب مذکور شامل اصول، اهداف و سیاست هایی است که جهت تدوین برنامه گردشگری در یک ناحیه ای

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]

که به لحاظ ویژگی های خاص خود دارای ظرفیت محلی گردشگری پایدار می باشد بکار می رود (Coccossis H. Maxa A, 2002: 37).

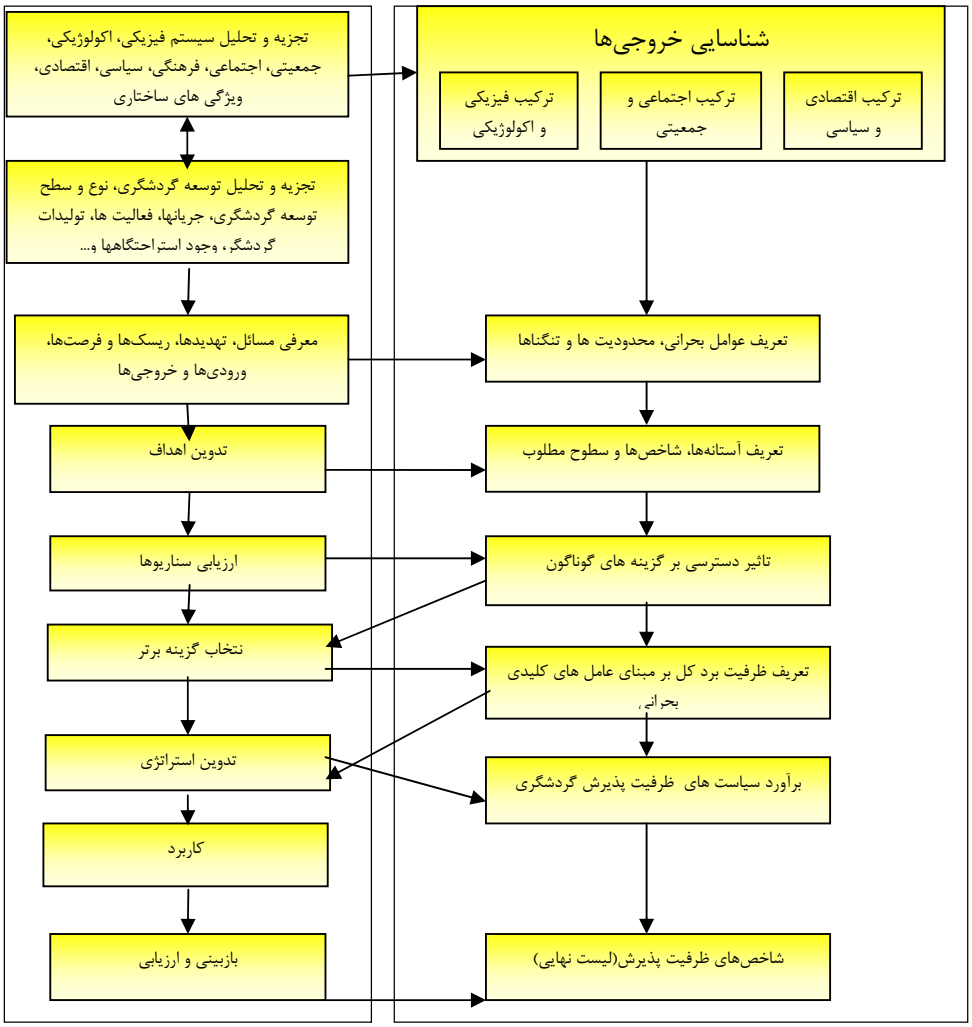

شکل شماره(۲) ظرفیت پذیرش به عنوان بخشی از فرایند برنامه (Coccossis H. Maxa A, 2002: 37)

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]

سنجش ظرفیت پذیرش گردشگری نه به صورت یک مفهوم علمی یا یک فرمول برای بدست آوردن یک رقم دقیق تعداد گردشگر بلکه به عنوان یک ابزار مدیریتی انعطاف پذیر برای توسعه گردشگری به کار گرفته می شود. سازمان جهانی گردشگری اولین پیشنهاد را در ارتباط با یک تعریف قابل اعمال از ظرفیت پذیرش گردشگر ارایه نمود که توسط بسیاری از سازمانها پذیرفته شده وچنین بیان می کند که TCCA حداکثر تعداد افرادی است که می توانند از یک مقصد گردشگری دیدن نمایند همچنین باعث شوند که تخریب محیط فیزیکی اقتصادی و اجتماعی فرهنگی انجام شود(PAP/RAC, 1997).

مولفه ها و ویژگیهای اصلی شکل دهنده ظرفیت پذیرش

- معیارهای اندازه گیری ظرفیت پذیرش

در تعیین ظرفیت پذیرش دو جنبه باید مورد توجه قرار گیرد:

۱. محیط بومی (اقتصادی، اجتماعی و فیزیکی): هر دو جنبه طبیعی و انسان ساخت محیط را در بر می گیرد و ظرفیتی است که بدون ایجاد صدمه به محیط طبیعی و انسان ساخت و نیز بروز مشکلات اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی برای مردم محلی می توان به آن دست یافت و در عین حال تعادل مناسبی میان توسعه و حفاظت محیط زیست برقرار کرد.

۲. تصویر ذهنی و محصول گردشگری: به تعداد گردشگری اشاره دارد که با تصویر ذهنی محصول گردشگری و تجارب محیطی و فرهنگی که گردشگر به دنبال آن است همخوانی دارد. اگر ناحیه توسعه گردشگری اشباع شود، ممکن است جاذبه هایی که گردشگر می خواهد آن‌ها را تجربه کند، خراب شوند و لطمه ببینند و به تدریج مقصد، کیفیت و محبوبیت خود را از دست بدهد.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]

- استانداردها، معیارها و ضوابط در مبحث ظرفیت پذیرش

ظرفیت پذیرش می تواند از مکانی به مکان دیگر متفاوت باشد برخی از عوامل موثر در این ارتباط عبارتند از:

- میزان آسیب پذیری محیط زیست و نوع آداب و رسوم و سبک زندگی اجتماعی – فرهنگی مردم محلی
- کیفیت تجاربی که گردشگران در انتخاب مقصد خود جویای آن هستند.
- منافعی که از گردشگری انتظار می رود و محدوده ای را که جامعه محلی در بر می گیرد.
- امکانات و خدمات قابل دسترسی و زیربنایی که می تواند با تقاضا روبرو شود.

در تعیین ظرفیت پذیرش و استانداردها و ضوابط مربوط به آن باید به چند نکته توجه نمود:

هر منطقه و نوع گردشگری آن منحصر به فرد می باشد و معیارهای اندازه گیری ظرفیت پذیرش باید مشخصاً برای آن منطقه تعریف شده باشد. فصلی بودن مسأله مهمی در مفهوم ظرفیت پذیرش است. سطح تحمل یا آستانه اشباع معمولاً فقط در فصل اوج و رونق گردشگری پیش می آید نه در بقیه سال و یا میانگین سالیانه. به دلیل فصلی بودن گردشگری در این دوره است که بیشترین فشار بر محیط وارد می شود. چون برای برآوردن نیازهای گردشگران باید اقامتگاه ها، تأسیسات و زیرساخت ها و تسهیلات گردشگری زیادی ایجاد شود. بخش عمده این ظرفیت در دوران رکود گردشگری هدر می رود و بدون استفاده باقی می ماند. بنابراین در تعیین ظرفیت پذیرش باید دوره اوج که تعداد گردشگران به حداکثر مقدار خود می رسد را در نظر گرفت. با راهکارهای مدیریتی بازاریابی مثل هدایت تقاضا می توان دوره اوج تقاضای گردشگری را کاهش داد و از تعداد گردشگران در این فصل کاست. این کار علاوه بر این که اثرات منفی و فشارهای محیطی را کاهش می دهد از لحاظ اقتصادی هم سودمندتر است.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]

تحلیل سطوح ظرفیت پذیرش نهایی باید تعادلی را بین عوامل مثبت و منفی ایجاد کند و تعداد گردشگرانی که مزایای بهینه ای را برای کشور، منطقه، جامعه محلی و خود گردشگران ایجاد می کند و رضایتمندی آن ها را در بالاترین سطح نگه می دارد، تعیین کند. تصمیم گیری باید بر اساس تحلیل هزینه – فایده صورت گیرد. سطح آسیب رسانی به محیط طبیعی و نقطه اشباع از نظر ساکنین و گردشگران متفاوت است. گردشگران ممکن است سطح شلوغی و ازدحام بیشتری را تحمل کنند. علاوه براین ادراک ازدحام در میان فرهنگ های مختلف متفاوت است.

تعیین ظرفیت پذیرش نیازمند تحلیل هر پهنه و فعالیت در نظر گرفته شده برای ان است تا سطوح استفاده ای که برای جامعه میزبان و محل های تفرجی و بازدیدکنندگان از سطح نسبتا خوب و قابل تحملی برخوردار است را تشخیص داده و تعیین نمود.

رویکردهای مطرح در زمینه ظرفیت پذیرش گردشگری

مفهوم ظرفیت پذیرش تعاریف زیادی دارد اما همه این تعاریف دو وجه مشترک دارند: اول، مؤلفه بیوفیزیکی که با یکپارچگی جنبه‌های مبتنی بر منبع مرتبط است و بر سطوح آستانه یا مدارا و بردباری تأکید دارد که پس از بهره برداری یا استفاده بیشتر ممکن است فشارهایی را بر اکوسیستم طبیعی تحمیل کند. دوم، مؤلفه رفتاری که کیفیت تجربه تفریحی را نشان می دهد. اما هنوز هیچ تعریف جهان شمول یا فرایند سیستماتیک استاندارد برای ارزیابی آن وجود ندارد. (طبیبیان و همکاران، ۱۳۸۶)

O'reilly (1986) از دو مکتب فکری مرتبط با ظرفیت پذیرش نام می برد. اولین مکتب فکری، ظرفیت گردشگری را توانایی ناحیه مقصد در جذب گردشگری پیش از آن که اثرات منفی گردشگری توسط جامعه میزبان احساس شود، در نظر می گیرد. بنابراین بر تعداد گردشگرانی که می خواهد و می تواند جذب کند، تأکید می کند تا تعداد گردشگرانی که می خواهند یا می توانند ترغیب شوند به ناحیه مقصد بیایند (یونگ، ۱۹۷۳).

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]

دومین مکتب فکری که از تئوری‌های چرخه‌ها ناشی می شود و ظرفیت پذیرش گردشگری را به عنوان سطحی که فراتر از آن جریانات گردشگر کاهش خواهد یافت؛ چون ظرفیت های مشخص (همان طور که توسط خود گردشگران ادراک می شود) افزایش می یابند، نواحی مقصد از برآوردن نیازهای آنان و جذب آن ها دست می کشند، به همین خاطر گردشگران جویای مقاصد جایگزین می شوند.

سومین مرحله توسعه می باشد(development) که این مرحله با استفاده از ظهور بازار های مشخص و تعریف شده ، افزایش در کنترل و سرمایه گذاری خارجی، کاهش در مشارکت و کنترل محلی و تبلیغات سنگین شناخته می شود. مرحله ی بعد مرحله ی تحکیم است (consolidation). در این مرحله بخش عمده ای از اقتصاد مقصد وابسته و متکی به گردشگری می باشد. تسهیلات و کسب و کار های عمده ی ارائه دهنده ی خدمات گردشگری در این مرحله به طور ویژه محل های اقامتی می باشد. در این مرحله با استفاده از فعالیتهای بازاریابی و تبلیغات دیدارکنند گان بیشتر از مسافتهای دورتر به مقصد جذب می شوند و فصل گردشگری طولانی تر می شود. در این مرحله بحث ظرفیت پذیرش گردشگری مطرح می شود و مقصد به ظرفیت پذیرش خود رسیده و تعداد دیدارکنند گان به اوج می رسد، در این شرایط مقصد وارد مرحله ی پنجم یعنی بلوغ می شود (stagnation). در این مرحله است که تاثیرات منفی گردشگری (اقتصادی، محیطی، و اجتماعی-فرهنگی) ظهور می کند. در این شرایط ضروری است که تلاشهای قابل توجهی به منظور حفظ سطوح دیدار از منابع طبیعی و فرهنگی که ممکن است تخریب شده و یا کیفیت آنها تنزل یابد انجام گیرد. بنابراین راهبرد های توسعه باید در جهت حفظ و نگه داری و ارتقاء این منابع باشد و با استفاده از راهبرداهای بازاریابی سعی در کاهش تعداد دیدارکنند گان داشته باشیم. در این مرحله ممکن است از جذابیت مقصد کاسته شود و باید سعی در جابه جایی تقاضا از لحاظ مکانی و زمانی داشته باشیم.

در مرحله ی آخر مقصد گردشگری است که با کاهش دیدار کننده مواجه می شود (decline). در این نقطه مقصد ها تقاضای خود را تا حدود زیادی از دست داده و

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]

بیشتر دیدارکنند گان که از مقصد دیدار کرده اند ممکن است به آنجا مراجعه نکنند و تمایلی به دیدار مجدد از مقصدنداشته باشند. جوامعی را که به این مرحله رسیده اند دو انتخاب دارند: یا این که گردشگری را کنار گذاشته و به صنعت دیگری رو آورده اند و یا با استفاده از خلاقیت، نو آوری و مدیریت اثر بخش اقدام به جذب بازار جدید داشته و امکانات یا منابع طبیعی و فرهنگی را که تا حدودی در نتیجه ی اقدامات گذشته غیر قابل بهره برداری شده اند تجدید و باز سازی کرده اند.

در برنامه ریزی توسعه گردشگری برای ظرفیت پذیرش دو عنصر اصلی یعنی عنصر رفتاری که مشخص کننده کیفیت تجربه ای است که بازدیدکنندگان و یا گردشگران از ناحیه تفرجگاهی بدست می آورند و عنصر بیوفیزیکی که مشخص کننده کیفیت طبیعی و فیزیکی ناحیه تفرجگاهی با توجه به رفتار گردشگران می باشد در نظر گرفته می شود. بر این اساس در روش شناسی معرفی شده توسط اتحادیه جهانی حفاظت از طبیعت و منابع طبیعی برای برآورد ظرفیت پذیرش نواحی طبیعی برای مقاصد گردشگری سه نوع ظرفیت پذیرش یعنی ظرفیت پذیرش فیزیکی (PCC)، واقعی(RCC) و موثر، (ECC) مورد توجه قرار گرفته است (طبیبیان و همکاران، ۱۳۸۶).

تجزیه و تحلیل و آنالیز یافته‌ها

سنجش ظرفیت پذیرش فیزیکی ـ کالبدی منطقه ۱۲ تهران

- سنجش ظرفیت پذیرش فیزیکی منطقه ۱۲ تهران

همانگونه که ذکر گردید در بررسی های تخصصی امکان سنجی گردشگری و برای بارگذاری فعالیت های گردشگری یکی از مباحث مهم در این زمینه یعنی ظرفیت تحمل یا پذیرش منطقه را از دو بعد کالبدی و انسانی باید مطالعه کرد که در این مقاله محقق به تعیین و بررسی ظرفیت پذیرش کالبدی منطقه ۱۲ تهران پرداخته است. شکل ۳ مدیریت منطقه ۱۲ در پهنه سرزمینی را نشان می دهد.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]

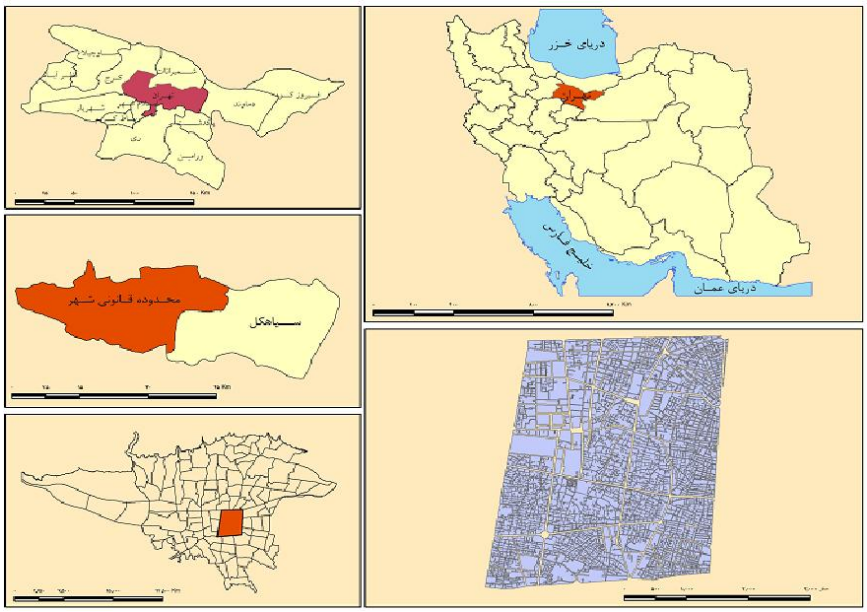

شکل شماره(۳)موقعیت منطقه ۱۲ درپهنه سرزمینی(مآخذ: نویسندگان ۱۳۸۹)

در مبحث ظرفیت پذیرش کالبدی در راستای امکان سنجی برای ایجاد و توسعه فعالیت های گردشگری به بررسی ظرفیت پذیرش فیزیکی می پردازیم. ظرفیت پذیرش فیزیکی عبارت است از حداکثر تعداد بازدیدکنندگانی که در یک زمان و مکان معین می توانند حضور فیزیکی داشته باشند. این نوع ظرفیت برای منطقه ۱۲ به صورت زیر برآورده می‌شود.

A= مساحت کل منطقه۱۲ ، ۱۳۵۰۳۸۸۷ متر مربع معادل ۱۳۵۰ هکتار

rf= تعداد ساعات بازدید در هر روز از منطقه۱۲، با توجه به نبود امکانات اقامتی مناسب در منطقه و وجود ان در مناطق شمالی منطقه تهران بیشتر از یک روز نیست (نگاهی به نتایج پرسشنامه‌ها نیز موئد این امر است) که در این گزارش فرض بر ۱۰ ساعت حضور گردشگر در منطقه می‌باشد و متوسط زمان بازدید هر گردشگر با توجه به پیمایش‌های

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]

میدانی نگارنده، پرسشنامه‌های تکمیلی و مصاحبه‌های عمقی با گردشگران، اهالی و مسئولین امر به شرح زیر می‌باشد.

طبق یافته‌های پرسشنامه و مصاحبه‌های عمقی انجام گرفته بخش اعظم گردشگرانی که از منطقه۱۲ دیدن می‌کنند بیشتر از یک روز در منطقه اقامت نداشته و از چند منطقه پرجاذبه دیدن می نمایند. لازم به ذکر است با توجه به تعریف سازمان جهانی گردشگری از گردشگر (که مدت زمان حداقل اقامت را یک شبانه‌روز و حداکثر را ۶ ماه دانسته) منطقه۱۲ از تعداد بسیار محدودی گردشگر برخوردار است و غالب افراد وارد شده به منطقه از نوع بازدیدکننده بوده نه گردشگر، غالب جاذبه‌هایی که گردشگران از آن بازدید می‌کنند شامل محدوده تاریخی ارگ تهران، کاخ گلستان، محدوده لاله زار به خاطر معماری تاریخی دوره قاجاریه و زون فراغتی و محدوده بهارستان، موزه هنرهای ملی و باغ نگارستان و ساختمان مجلس می‌باشد. البته تعداد معدودی از گردشگران از جاذبه‌هایی مانند، ساختمان‌ها و معماری منطقه دیدن می‌کنند که تعداد آنها بسیار اندک بوده و قابل ذکر نمی‌باشد. متوسط زمان بازدید یک گردشگر معمولی از منطقه ۱۲ به شرح جدول شماره ۱ می‌باشد. لازم به ذکر است که اطلاعات مربوط به جاذبه‌هایی که گردشگران از آن بازدید می‌نمایند و همچنین میزان ساعاتی که گردشگران درمنطقه صرف بازدید و استراحت می کنند از تجزیه و تحلیل پرسشنامه‌ها و همچنین تکمیل این اطلاعات از طریق مصاحبه‌های عمقی، بویژه با مسئولین منطقه می‌باشد.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]

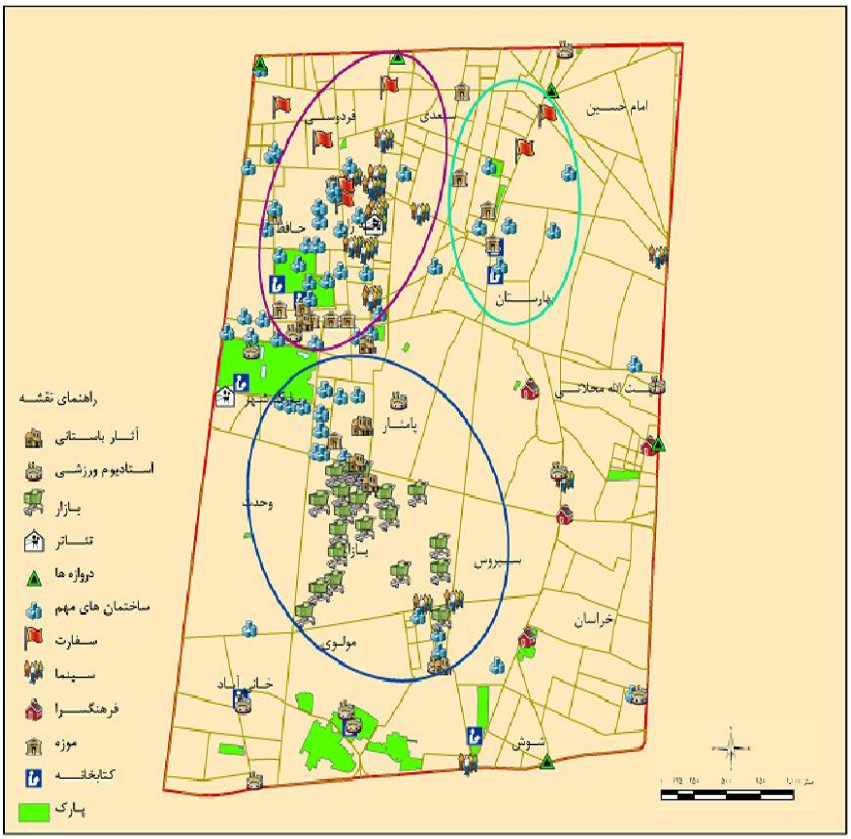

شکل شماره (۴) توزیع فضایی جاذبه های گردشگری در منطقه۱۲ (مآخذ: نویسندگان ۱۳۸۹)

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]

جدول شماره (۱) بررسی مدت زمان اقامت و بازدید گردشگران در منطقه ۱۲ تهران

فعالیت‌های گردشگران	حداکثر زمان مورد استفاده	حداقل زمان مورد استفاده	متوسط زمان مورد استفاده
عبور و مرور در داخل محورها و راههای دسترسی شهر	۹۰ دقیقه	۳۰ دقیقه	۶۰ دقیقه
بازدید از زون و محدوده لاله ازر	۶۰ دقیقه	۲۰ دقیقه	۴۰ دقیقه
بازدید از زون ومحدوده بهارستان	۶۰ دقیقه	۲۰ دقیقه	۴۰ دقیقه
بازدید از زون ومحدوده بازار و ارگ تهران	۹۰ دقیقه	۳۰ دقیقه	۶۰ دقیقه
صرف نهار	۹۰ دقیقه	۳۰ دقیقه	۶۰
استراحت و رفع خستگی	۶۰ دقیقه	۲۰دقیقه	۴۰ دقیقه
جمع	۷ ساعت و ۳۰ دقیقه	۲ ساعت و ۳۰ دقیقه	۵ ساعت

مأخذ: پیمایش‌های میدانی و مصاحبه‌های عمقی

بنابراین با توجه به اینکه ساعات بازدید از منطقه ۱۲ در شبانه‌روز ۱۰ ساعت بوده و متوسط زمان مورد نیاز گردشگران جهت گردش و بازدید از جاذبه‌های مختلف منطقه و استراحت و صرف نهار در حدود ۵ ساعت است که نشان از ساعات بالایی جهت بازدید از منطقه توسط گردشگران دارد که این امر باعث پایین آمدن میزان ظرفیت پذیرش گردشگر درمنطقه خواهد شد. Rf منطقه ۲ ساعت خواهد بود.

$$Rf = \frac{۱۰}{۵} = ۲$$

مقدار فضایی که هر گردشگر به‌طور متوسط نیاز دارد تا بتواند در منطقه ۱۲ به راحتی جابجا شده و از جاذبه‌های گردشگری آن دیدن نماید در حدود ۲ مترمربع است. بنابراین با توجه به محاسبات فوق ظرفیت پذیرش فیزیکی گردشگری منطقه ۱۲ به قرار زیر خواهد بود:

$$Pcc = A * {}^{v}/_{a} * Rf$$

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]

نفر در روز Pcc=۱۳۵۰۳۸۸۷*۱/۲*۲=۱۳۵۰۳۸۸۷

نفر در سال 13503887*365=4928918755

با توجه به وسعت محدوده منطقه ۱۲و تعداد ساعات بازدید گردشگران از منطقه و همچنین حداقل فضای مورد نیاز گردشگران جهت بازدید و انجام فعالیت‌های فراغتی ظرفیت پذیرش فیزیکی گردشگری منطقه به طور متوسط در حدود ۱۳۵۰۳۸۸۷ نفر گردشگر به طور روزانه می‌باشد که این رقم در طول کل سال به بیش از ۴ میلیارد نفر می‌باشد. اما نکته‌ای که در این جا بایستی مدنظر داشت این است که این میزان ظرفیت پذیرش فیزیکی منطقه بوده و در واقع این منطقه توانایی پذیرش این تعداد گردشگر را به صورت روزانه و سالانه ندارد. و این تعداد گردشگر نمی‌تواند در برنامه‌ریزی شهری و گردشگری ملاک عمل قرار گیرد از این رو بایستی ظرفیت پذیرش واقعی و موثر منطقه نیز محاسبه گردد.

سنجش ظرفیت پذیرش واقعی منطقه ۱۲

جهت سنجش ظرفیت پذیرش واقعی منطقه ۱۲ در ابتدا بایستی کاربری اراضی منطقه را مدنظر قرار داده تا بتوان کاربری‌هایی که در آنها انجام فعالیت‌های گردشگری امکان‌پذیر از کاربری‌هایی که انجام این گونه فعالیت‌ها در آنها میسر نیست را از یک دیگر تفکیک نمود. نتیجه بررسی کاربری اراضی وضع موجود منطقه ۱۲ نشان می‌دهد که متاسفانه این منطقه نیز به مانند غالب مناطق گردشگرپذیر کشور از فضای بسیار محدودی جهت پوشش دادن به نیازهای فراغتی، تفریحی و تفرجی گردشگران برخوردار است. همان‌گونه که در جدول کاربری اراضی منطقه مشهود است فضاهایی که در منطقه ۱۲ به گردشگری اختصاص داده شده است در حدود ۹۵۲۱۷ متر مربع به کاربری گردشگری و پذیرایی اختصاص یافته است این میزان یک درصد از اراضی منطقه را به خود اختصاص داده است از دیگر اراضی منطقه که مورد استفاده گردشگران قرار می‌گیرد بوستانها و فضای سبزمنطقه می باشد که ۶۸۲۴۱۱ متر مربع حدود ۵ درصد از کاربری منطقه را به خود اختصاص داده است.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]

عوامل محدودکننده ظرفیت پذیرش منطقه ۱۲ عبارتند از:

۱= عامل محدودکننده کاربری اراضی منطقه

مجموع محدوده منطقه ۱۲ تهران مساحتی در حدود ۱۳۵۰۳۸۸۷ متر مربع را در بر می‌گیرد و به کاربری‌های مختلف شهری اختصاص یافته است و بخش عمده این کاربری‌ها اراضی مسکونی و تجاری - اداری و... بوده که امکان استفاده توسط گردشگران را نداشته و تنها قسمتی از اراضی منطقه که مورد بازدید گردشگران قرار می‌گیرد محدوده تاریخی ـ فرهنگی ـ گردشگری منطقه است که مساحتی در حدود ۷۵۷۶۲۸ متر مربع است. بخشی از این محدوده نیز به سایر کاربری‌ها اختصاص یافته و یا به صورت تعطیل می باشد که نمونه های آن در زون لاله زار و حوزه بازار بسیار زیاد است که قابلیت استفاده جهت فعالیت‌های گردشگری را ندارد. این اراضی شامل اراضی مسکونی، تجاری و اداری می باشد در مجموع این اراضی دارای ۱۸۹۴۰۷ متر مربع مساحت است. پس مساحت کاربری‌های دارای عملکرد گردشگری شامل مساحت محدوده فرهنگی تاریخی منهای کاربری های فاقد فعالیتهای گردشگری است. یعنی ۵۶۸۲۲۱ متر مربع، از این رو مساحت کل کاربری های فاقد گردشگری در منطقه ۱۲ عبارت است از:

متر مربع۱۲۹۳۵۶۶۶ = مساحت کاربری‌های فاقد گردشگری ۰,۹۵۷

$$\frac{12935666}{13503877} = 0/957$$

از تقسیم مساحت کاربری‌های فاقد گردشگری بر کاربری‌های گردشگری می-توان عامل محدودکننده مربوط به کاربری اراضی منطقه را محاسبه نمود بنابراین حاصل محاسبه عامل محدودیت مربوط به کاربری اراضی منطقه به صورت زیر می‌باشد.

۹۵/۷ =۱۰۰/۷*۹۵۷/۰

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]

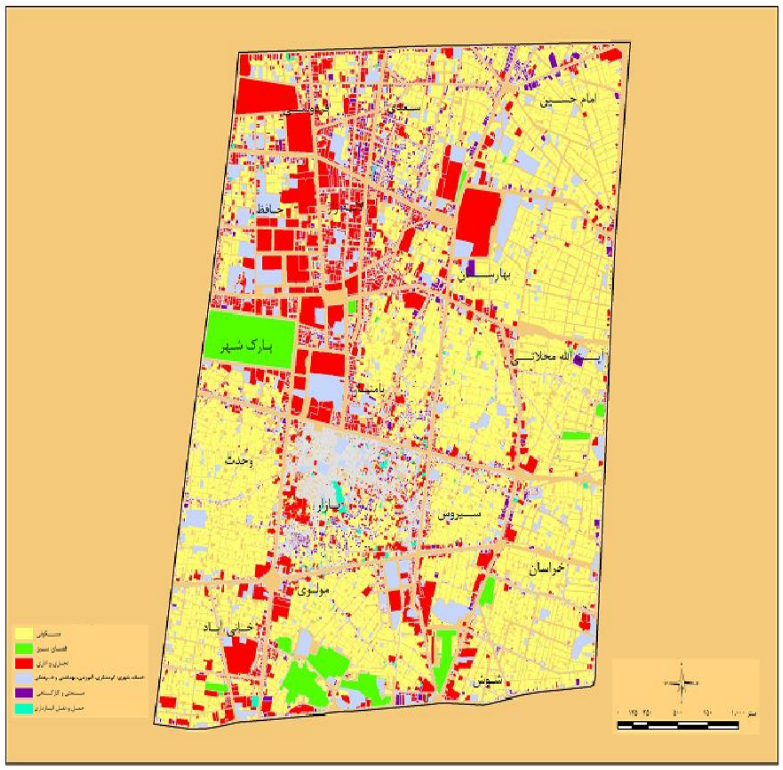

شکل شماره (۵) نقشه کاربری اراضی منطقه ۱۲(مآخذ: نویسندگان ۱۳۸۹)

۱- عامل محدود کننده تعداد روزهای بارانی شدید

از کل ۳۶۵ روز سال در منطقه ۱۲ به طور متوسط حدود ۱۶ روز بارندگی شدید وجود دارد که امکان انجام فعالیت‌های گردشگری میسر نمی‌باشد .

$$CF = \frac{m}{M} * 1$$

$$CF = \frac{۱۶}{۳۶۵} \times ۱۰۰ = ۴/۳۸$$

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]

۲- عامل محدودکننده تعداد روزهای آفتابی شدید

از کل روزهای سال، ۶۸ روز در منطقه ۱۲ دارای آفتاب شدید می‌باشد که عملا فعالیت-های گردشگری مگر به صورت جزیی و پراکنده امکان‌پذیر نمی‌باشد

$$CF = \frac{۶۸}{۳۶۵} \times ۱۰۰ = ۱۸/۶۳$$

۳- عامل محدودکننده تعداد روزهای یخبندان شدید و زمین پوشیده شده از برف

پدیده یخبندان در منطقه ۱۲ حدود ۱۵ روز در سال رخ می‌دهد. زمستان منطقه ۱۲ مجموعاً ۱۵ روز یخبندان دارد که ۱۰ روز آن در دی‌ماه، ۵ روز آن در بهمن ماه اتفاق‌می‌افتد. همان طور که در این پژوهش ذکر گردید منطقه ۱۲ از اوایل زمستان تا اواسط زمستان از وضعیت گردشگری چندان مناسبی برخوردار نمی‌باشد.

$$CF = \frac{۱۵}{۳۶۵} \times ۱۰۰ = ۴/۱$$

با توجه به مجموعه CF هایی که بدست آمده میزان ظرفیت پذیرش واقعی منطقه ۱۲ بصورت زیر برآورد می‌شود.

$$Rcc = Pcc * \frac{100-cf1}{100} * \frac{100-cf2}{100} * \frac{100-cf3}{100} * \frac{100-cf4}{100}$$

$$Rcc = ۱۳۵۰۳۸۸۷ \times \frac{۱۰۰-۹۵/۷}{۱۰۰} \times \frac{۱۰۰-۴/۳۸}{۱۰۰} \times \frac{۱۰۰-۱۸/۶۳}{۱۰۰} \times \frac{۱۰۰-۴/۱}{۱۰۰}$$

$$Rcc = ۱۳۵۰۳۸۸۷ * ۰.۰۴۳ * ۰.۹۵۶۲ * ۰.۸۱۳۷ * ۰.۹۵۹$$

$Rcc = ۴۳۳۲۷۰$ نفر در روز

$Rcc = ۱۵۸۱۴۳۵۵۰$ نفر در سال

سنجش ظرفیت پذیرش موثرمنطقه ۱۲

این نوع ظرفیت به حداکثر بازدیدکنندگان از یک مکان که مدیریت موجود توانمندی اداره آن را به صورت پایدار دارد گویند

$$Ecc = Rcc * \frac{100 - FM}{100}$$

$$FM = \frac{Imc - Amc}{Imc} * 100$$

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]

IMC= تعداد نیروی انسانی ایده‌آل برای مدیریت پایدار گردشگری منطقه ۱۲

AMC= تعداد نیروی انسانی موجود

ظرفیت مدیریتی منطقه ۱۲ با توجه به تعداد نیروی انسانی فعال در زمینه فعالیت‌های پایدار گردشگری به صورت تعداد پرسنل حوزه گردشگری موجود در شهرداری منطقه ۱۲ در زمینه فعالیت‌های گردشگری به صورت زیر می‌باشد:

وجود افراد علمی و تکنیکی در رابطه با مدیریت توسعه گردشگری در منطقه ۱۲؛

تعداد پرسنل موجود در شهرداری منطقه ۱۲ در حدود ۵ نفر بوده، این در حالی است که بنابر گفته کارشناسان این نهاد مدیریتی برای مدیریت پایدار فعالیت‌های گردشگری در منطقه ۱۲ به حداقل ۳۰ نفر نیروی متخصص نیاز است.

$$FM = \frac{۳۰-۵}{۳۰} \times ۱۰۰ = ۸۳/۳$$

$$Ecc = ۴۳۳۲۷۰ \times \frac{۱۰۰-۸۳/۳}{۱۰۰}$$

Ecc =۴۳۳۲۷۰ *۰.۱۶۷ =۷۲۳۵۶ نفر در روز

ECC =۷۲۳۵۶ * ۳۶۵ =۲۶۴۰۹۹۴۰

بر اساس آمار شهرداری، منطقه۱۲ در طی سالهای گذشته به طور متوسط بیش از یک میلیون بازدید کننده سالانه در سطوح مختلف محلی، منطقه‌ای، ملی و حتی بین‌المللی جذب نموده و انتظار می‌رود حجم این تعداد با توجه به شناخته شدن این منطقه افزایش یابد. بنابر آمارهای مذکور فصل رونق بازدید از منطقه ۱۲ بهار و تابستان بوده و حجم عظیمی از بازدید کنندگان در فصل بهار بویژه فروردین ماه و اردیبهشت ماه از این منطقه دیدن می‌کنند. به‌گونه‌ای که در برخی از روزها بیش از ۲۰۰ هزار نفر ازمنطقه ۱۲ بازدید کرده اند. در حالی که مطابق با محاسبات انجام گرفته. ظرفیت پذیرش گردشگری واقعی منطقه ۱۲ معادل ۴۳۳۲۷۰ نفر در روز می‌باشد. این محاسبات نشان می‌دهد که ظرفیت پذیرش موثرمنطقه سالانه کمتر از تعداد گردشگران ورودی سالانه به منطقه می‌باشد.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]

نتیجه گیری

در این مقاله به تجزیه و تحلیل و آنالیز یافته‌ها در راستای سنجش ظرفیت تحمل گردشگری شهر منطقه ۱۲ تهران از بعد کالبدی - محیطی پرداخته شد و با توجه به مدل مفهومی پژوهش، ابتداء ظرفیت پذیرش گردشگری شهر منطقه ۱۲ تهران از ابعاد کالبدی ـ فیزیکی بر طبق مدل اتحادیه جهانی حفاظت از محیط زیست در سه بعد فیزیکی، واقعی و موثر محاسبه گردید.

نتیجه این محاسبات نشان می‌دهد که حجم گردشگران ورودی در ایام پررونق گردشگری بیش از ظرفیت پذیرش موثر این شهر است.

نتیجه کلی این بخش از مطالعات نشان می دهد که مقصد گردشگری شهر منطقه ۱۲ تهران به علت هجوم گردشگران به این مقصد در یک چرخه ناقص به مرحله بلوغ رسیده است. هر چند که تسهیلات و زیرساخت‌های گردشگری این مقصد هنوز در مرحله اکتشاف قرار دارد. این مقصد در مرحله‌ای قرار گرفته است که به تدریج آثار مخرب محیطی و اجتماعی ـ اقتصادی آن از سوی گردشگران درک می‌شود. نتیجه بدست آمده از مدل تحقیق نیز تایید نموده که حجم گردشگران ورودی به منطقه ۱۲ تهران بیش از ظرفیت پذیرش این شهر می‌باشد. در مجموع می‌توان این‌گونه نتیجه گرفت که بدلیل حجم ورودی گردشگران بیش از ظرفیت پذیرش کالبدی این مقصد گردشگری، جامعه میزبان نیز تاثیرات نامطلوب و منفی گردشگری را در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی، محیطی کالبدی احساس نموده‌اند. از دیگر سو کیفیت تجربه گردشگری نیز در منطقه ۱۲ شهر تهران رو به کاهش است و تنها وجود جاذبه‌های با اهمیت در این شهر باعث جذب گردشگران به این مقصد گردشگری شده است و امکانات و تسهیلات مناسب گردشگری نتوانسته است نقش مناسبی در این میان ایفاء نماید.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]

منابع و مآخذ

۱- انوری آریا مینا و نساج مینا،(۱۳۸۶): **بررسی و تبیین نقش صنعت جهانگردی در فضاهای شهری**، همایش منطقه‌ای جغرافیا، گردشگری و توسعه پایدار، اسلامشهر.

۲- برآبادی، محمود،(۱۳۸۴): **الفبای شهر**، تهران، سازمان شهرداریها و دهیاریهای کشور.

۳- پاپلی یزدی، محمدحسین و حسین رجبی سناجردی،(۱۳۸۲): **نظریه‌های شهر و پیرامون**، تهران، انتشارات سمت.

۴- پایگاه میراث فرهنگی شهر تهران،(۱۳۸۷): **اطلاعات گردشگری شهر تهران**.

۵- چاک دای، گی و همکاران،(۱۳۷۷): **جهانگردی در چشم‌اندازی جامع**، ترجمه علی پارسائیان و سیدمحمد اعرابی، تهران، دفتر پژوهشهای فرهنگی.

۶- حافظنیا، محمدرضا،(۱۳۷۷): **مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی**، تهران، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی «سمت».

۷- زاهدی شمس السادات،(۱۳۸۲): **چالش های توسعه پایدار از منظر اکوتوریسم**، مجله مدرس: علوم انسانی، دوره ۷، شماره ۳.

۸- طبیبیان منوچهر، ستوده احد، شایسته کامران، چلبیانلو رضا،(۱۳۸۶): **جستاری بر مفاهیم و روش‌های برآورد کمی ظرفیت برد و ارائه یک نمونه کاربردی بر پایه تجربه برنامه‌ریزی راهبردی توسعه گردشگری دره عباس-آباد** ـ گنجنامه همدان، نشریه هنرهای زیبا، شماره ۲۹.

۹- علیزاده کتایون،(۱۳۸۲): **اثرات حضور گردشگران بر منابع زیست‌محیطی**، مجله پژوهشهای جغرافیایی، شماره ۴۴.

۱۰- لی جان،(۱۳۷۸): **گردشگری و توسعه در جهان سوم**، ترجمه عبدالرضا رکن‌الدین افتخاری و معصومه‌السادات صالحی امین، تهران، شرکت چاپ و نشر بازرگانی.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]

۱۱- مایکل هال، کالین و جنکینز جان، ام،(۱۳۷۸): **سیاستگذاری جهانگردی،** ترجمه سید محمد اعرابی و داوود ایزدی، تهران، دفتر پژوهشهای فرهنگی.

۱۲- مخدوم مجید،(۱۳۸۳): **درسنامه ارزیابی ظرفیت برد،** دوره دکتری برنامه-ریزی محیط زیست، دانشکده محیط زیست دانشگاه تهران.

۱۳- مرکز آمار ایران،(۱۳۸۵): **اطلاعات جمعیتی شهر تهران،** تهران.

۱۴- منصوری علی،(۱۳۸۱): **گردشگری و توسعه پایدار،** مجله آموزش رشد جغرافیا، شماره ۶۳.

۱۵-نهرلی داوود، رضایی سحر،(۱۳۸۱): **بررسی و معرفی ظرفیت برد تفرجگاهی،** مجله محیط شناسی شماره ۲۹.

Abernethy, V. d. (2001): ***Carrying capacity: the tradition and policy implications of limits***. Ethics in Science and Environmental Politics ESEP, 23, 9-18

Ainhoa Urtasun, Isabel Gutiérrez, (2006): ***Tourism agglomeration and its impact on social welfare: An empirical approach to the Spanish case***, Tourism Management, Volume 27, Issue 5, Pages 901-912.

Baud-Bovy, L.and Lawson, F. (1998): ***Tourism and recreation, Handbook of Planning and Design. Architectural press***.

Buckly, P. 706 Buckley R. (1999): An ***ecological perspective on carrying capacity***, Annals of Tourism Research, 26 (3), 705-708.

Butler, R. W, (2000): ***Ecotourism-Has it Achieved Maturity or Has the Bubble Burst", Keynote Address***, Pacific Rim Tourism, Rotorua, Zealand.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]

Cocoossis H, Maxa A. Defining, (2002): ***Measuring and evaluating carrying capacity in European tourism destination***. Greece, University of the Aegean.

D. Sun, D. Walsh, (1998***): Review of studies on environmental impacts of recreation and tourism in Australia***, Journal of Environmental Management, Volume 53, Issue 4, Pages 323-338.

Fernando J. Garrios Simon, Yeamduan Narrangajavana, and Daniel Palacios Marques, (2004): ***carrying capacity in tourism industry: a case study of Hengistbury head***. Tourism management. 275-283.

Hall, c. M. and s. J. page (1999): ***The geography of tourism and recreation. Environment, Place and Space***, Routledge, London.

Hall, P (1993): Toward ***Sustainable, Livable and Innovative Cities for 21 st. century***, in proceeding of the third Conference of the Word Capitals, Tokyo.

Inskeep, E (1991): ***Tourism planning. An Integrated and sustainable Development approach. Van Nostrand reinhold***, New York.

Inskeep, E(1987***): Environmental planning for tourism, Annals of Tourism Research***, Volume 14, Issue 1, Pages 118-135.

Lawson F. R. (1998): Hotels ***and resorts: Planning, design and refurbishment***. Butter Worth-Heinemann, Oxford.

Mathieson, A., & Wall, G. Tourism (1982***): Economic, physical and social impacts***. New York: Longman.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]

Mc Kercher. B, (1993): ***Some Fundamental Truths about Tourism: understanding tourisms social and environmental impacts***. Journal of sustainable tourism.

Mukomo , S(1996): On sustainable urban development in Sub-Suburban Africa, Cities , Vol13 , No 40.

O'Reilly, A. M. (1986): ***Tourism carrying capacity: concepts and issues***. Tourism Management, 154-167.

Papageorgio, K, and Brotherton, I. (1999***): A Management planning framework based on ecological, perceptual and economic carrying capacity***: the case study of Vicos-Aoos National Park. Greece journal of Environmental Management, 271-284.

Saveriades, A.(2000): ***Establishing the social tourism carrying capacity for the tourist resorts of the east coast of the Republic of Cyprus*** , Tourism management.

Shelby, B. (1987): ***Carrying capacity in recreational settings. Oregon***: Oregon State University Press.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]